

ontnomen door de toevoeging, dat de Kerk daarom nog niet de regeerders veroordeelt, die, om een groot goed te bereiken, of om kwaad te voorkomen, het in de zeden en de gewoonte geduldig dragen, dat zoo iets in dezen of genen staat plaats hebbe 1). Aan de andere zijde staan de ontelbaar velen, die o. a. met den Hoogleeraar A. Pierson zeggen: „denken moogt gij wat en zooals gij wilt, maar omtrent elke daad, elke praktische consequentie van uw denken, elke zonder onderscheid, behoud ik, Staat, mij voor te beslissen, of ik haar met het oog op mijn hoogste wet, zelfbehoud, al dan niet vrij laten kan” 2), of die met Spinoza oordeelen, „dat men dikwijls moet handelen in strijd met datgene, wat men goed acht; dat men zelfs zóó moet doen, wil men zich een rechtvaardig en vroom burger betoonen, omdat de vraag wat recht is, enkel afhangt van de beslissing der Overheid” 3); die derhalve godsdienst- en gewetensvrijheid aan den wil der overheid ondergeschikt maken.

Waar zoowel in als buiten de christelijke kerk nog zoo groot verschil bestaat over de vraag, in hoever het geweten recht heeft op volkomen eerbiediging, daar kan het niet overbodig heeten, dat ook een leeraar aan deze Universiteit, met het onderwijs in het staatsrecht belast, zijne inzichten over dat zoo belangrijk vraagstuk uiteenzet. Wegens de uitgebreidheid der stof zij het mij vergund, terstond tot de zaak zelve over te gaan. Slechts een enkele opmerking vooraf.

Vooreerst, dat ik hier onder geweten dat inwendig zintuig of instinct versta, waarmede wij over het geoorloofde of ongeoorloofde van onze handelingen oordeelen. Verder, dat gewetensvrijheid dus niet beteekent de vrijheid om een geweten te hebben, eene vrijheid die, evenals die der gedachte, voor beperking onvatbaar is, maar de vrijheid om naar eigen geweten te handelen. In de derde plaats, dat ik gewetens- en godsdienstvrijheid in dit verband voor synoniem houd; die het eene zegt, zegt het ander. En eindelijk, dat ik bij mijne hoorders de erkenning van het bestaan van het geweten onderstel.

1) ...non ideo tamen eos damnat rerum publicarum moderatores, qui, magni alicujus aut adipiscendi boni, aut prohibendi caussa mali, moribus atque usu patienter ferunt, ut ea habeant singula in civitate locum. Encycl. Imm. Dei I.I.

2) Dr. A. Pierson, Eene levensbeschouwing.

3) Tractatus theol. polit. Cap. XX. fol. 605. Edit. v. Vloten et Land.